

УДК 811.161.1'243'38:378.147

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІ ТЕКСТИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ФАХОВОЇ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

*Лагута Т.М., канд. філол. наук,
Вержанська О.М., канд. філософ. наук (Харків)*

Стаття присвячена розгляду науково-популярних текстів, що використовуються під час навчання фахової мовленнєвої діяльності іноземних студентів-філологів. Розглянуті особливості науково-популярних текстів переконали авторів у необхідності включення їх у систему навчання спілкування в навчально-професійній сфері. Представлені відібрані авторами науково-популярні тексти з мовознавства.

Ключові слова: науково-популярний текст, мовленнєва діяльність, навчально-професійна сфера, мовознавство.

Лагута Т.Н., Вержанская О.Н. Научно-популярные тексты при обучении профессиональной речевой деятельности иностранных студентов-филологов. Статья посвящена рассмотрению научно-популярных текстов, которые используются при обучении профессиональной речевой деятельности иностранных студентов-филологов. Рассмотренные особенности научно-популярных текстов убедили авторов в необходимости включения их в систему обучения общению в учебно-профессиональной сфере. Представлены отобранные авторами научно-популярные тексты по языкознанию.

Ключевые слова: научно-популярный текст, речевая деятельность, учебно-профессиональная сфера, языкознание.

Laguta T.M., Verzhanska O.M. Popular Science Texts in Teaching Foreign Students-Philologists the Professional Speech Activity. The article is devoted to the examination of popular science texts used in teaching foreign students-philologists the professional speech activity. The authors have been convinced in the necessity of inclusion of the popular science texts' peculiarities under research in the system of training communication in teaching and professional spheres. Selected by the authors popular science texts in linguistics are presented in the article.

Key words: popular science text, speech activity, teaching and professional spheres, linguistics.

У системі вищої освіти однією з форм занять є семінарські заняття, на яких обговорюються актуальні проблеми науки й техніки, пов'язані з майбутнім фахом студентів. Ці заняття вимагають від носіїв мови високого рівня вмінь усного діалогічного й монологічного мовлення, публічного виступу, культури мовлення. Шлях іноземних студентів до таких семінарських занять є довгим і важким, проте, перші кроки на шляху до формування навичок невідповідного висловлювання, дискусії можуть бути зроблені на етапі довузівської підготовки через залучення до навчального процесу, включення до навчального посібника науково-популярних текстів, тематично пов'язаних зі змістом загальноосвітніх дисциплін, але таких, що розширюють межі навчального матеріалу, формують питання, піднімають проблеми, які вимагають у студентів творчого опрацювання отриманої інформації, уміння висловити свою думку.

Об'єктом нашого дослідження є науково-популярний текст, що використовується під час навчання фахового мовлення російської мови. **Мета роботи** полягає в характеристиці науково-популярного тексту, оскільки такий текст і актуальні методи навчання сприяють удосконаленню не тільки мовної, але й соціальної компетенції іноземних студентів-філологів. **Актуальність запропонованого дослідження** зумовлена пошуком ефективних шляхів підвищення професійної мовленнєвої культури іноземних студентів-філологів під час навчання російської мови з урахуванням їхнього майбутнього фаху, що за сучасних умов має вагомe соціальне значення.

У слов'янському мовознавстві достатньо глибоко розроблено аспекти як загальної стилістики, так і окремих функціональних стилів (роботи Р.А. Будагова, В.В. Виноградова, А.К. Васильєвої, М.П. Котурової, О.М. Разінкіної, О.С. Троянської та ін.).

Науковій популяризації також присвячено чимало робіт (Е.А. Лазаревич, Є.Є. Маєвський, Е.Я. Сердобінцев, А.К. Степанов, Є.С. Фудель та ін.). Науковці зазначають, що вивчення науково-популярних текстів у плані їхньої екстралінгвістичної основи (з боку функції) є недостатнім, а також на сьогодні відсутній комплексний опис функціональних особливостей науково-популярних творів. Цей факт підкреслює актуальність нашої роботи.

Науковий стиль характеризується насиченістю фактичним матеріалом, точною і стислою інформацією. Цей стиль розрахований

на логічне, а не емоційно-почуттєве сприйняття. Науково-популярному стилю властиві не тільки ознаки наукового стилю, але й особливості, притаманні публіцистичному й художньому стилям. Переважно це стосується використання в науково-популярному стилі виразних мовних засобів (порівняння, інакомовність, фразеологізми, перифрази, метафори, влучні вислови, зіставлення тощо), а також синтаксичних особливостей речень. У науково-популярному стилі широко використовується пряма й непряма мова. Монологічні типи мовлення – розповідь і опис – також властиві науково-популярному стилю. Науково-популярний стиль викладу полегшує сприйняття наукового тексту. Виразні засоби надають йому певне емоційне забарвлення. Емоційний настрій студентів, у свою чергу, активізує натхнення, сприяє прагненню якомога глибше розібратися в навчальному матеріалі.

Науково-популярний текст є підстилем наукового стилю мовлення, містить наукові відомості для нефахівця в певній галузі знань і реалізує комунікативну настанову щодо задоволення його пізнавального інтересу. Специфіка науково-популярного тексту визначається його адресованістю широкому колу читачів, наявністю в ньому нової інформації, що подається як “зрозуміле”. Такий спосіб подання інформації значною мірою досягається тим, що в науково-популярному тексті доказ наукових фактів здійснюється не через логіку розумових операцій, а через емоційність прикладу та ілюстрацій [4: 221].

Студенти, оцінюючи науково-популярний текст, підкреслюють таку ознаку, як цікавість, у той час, як в оцінці навчально-наукового тексту така ознака відсутня. Реалізація пізнавального інтересу студентів за рахунок актуальної проблематики науково-популярних текстів, багатства їхніх мовних засобів, здатних залучати, утримувати і спрямовувати увагу студентів, підвищує мотивацію, що є рушійною силою успішної науково-пізнавальної діяльності іноземних студентів під час вивчення російської мови, визначає їхнє ставлення не тільки до оволодіння мовою, а й до пізнавальної діяльності. Ці властивості науково-популярних текстів переконали нас у необхідності включення таких текстів до системи навчання спілкування в навчально-професійній сфері. Наприклад, запропонований студентам текст “Чия заслуга?” з “Книги про мову” Франкліна Фолсома [9: 64] містить відомості про історію виникнення алфавітів різних мов, зокрема,

слов'янського й російського алфавітів. Кожен давній народ мав свої уявлення про походження літер, багато хто приписував цю заслугу своїм богам. Так, стародавні римляни, які користувалися латинським алфавітом, запевняли, що отримали його в подарунок від бога торгівлі Меркурія. Єгиптяни вірили, що чудові знаки створив їхній єгипетський бог Тот. У Китаї знаки для письма послав людям бог Цан Цзе, у якого була голова дракона й чотири ока. Студентам пропонується підготувати розповідь про походження та особливості графічної системи своєї мови, згадати легенди, пов'язані з появою абетки, висловити свою думку з приводу того, кому належить заслуга у винаході їхньої писемності. Також студентам буде цікавою та корисною стаття зі згаданої книжки Фолсома “Як вивчати мову” [9: 131–135]. У ній автор дає основні поради з коментарями для вивчення нової мови, наприклад: слухай, наслідуй, не чини опір, читай, думай, повторюй, нічого не пропускай. На занятті студенти мають висловити свою думку щодо представлених способів вивчення іноземної мови, поділитися своїм досвідом, можливо, запропонувати нові ефективні, на їхній погляд, способи. Франклін Фолсом стверджує, що, вивчаючи нову мову, людина повинна змушувати себе з самого початку думати на цій мові. Чи згодні студенти з цим твердженням?

З тексту “Трошки про фонему” з книги О.О. Леонтьєва “Путешествие по карте языков мира” студенти дізнаються про такі поняття, як звук, звуковий тип, фонема. Вони мають можливість обговорити проблеми звукової норми мови, познайомитися з біографією, науковою діяльністю великого науковця І.А. Бодуена де Куртене, який перший у мовознавстві здогадався розділити звук і фонему [5: 51–53]. Також пізнавальним для студентів буде текст “Про прикметник і його родичів” [5: 92–94], в якому описано граматичні категорії прикметника, його “родовід”, його “родичів” – іменник і дієслово, наведені аналогії та приклади з інших мов. Студентам можна запропонувати розповісти про частини мови своєї рідної мови, зокрема, про прикметник, порівняти прикметник російської мови з прикметником рідної мови. Після читання тексту “Частки” з книги Л.В. Успенського “По дорогам и тропам языка” [6: 232–234] студенти мають розповісти про особливості часток, їхню функцію в реченні, скласти речення з різними частками. Окремі статті з роботи Флорина Сідера [8], опрацьовані та обговорені

на заняттях, допоможуть майбутнім перекладачам пізнати таємниці важкої, кропіткої, але дуже цікавої праці перекладача; вони можуть скористатися практичними порадами й рекомендаціями для перекладачів-початківців. Існує низка робіт з популярної та цікавої філології [1; 3; 6; 9], тексти з яких можуть бути використані на заняттях з наукового стилю мовлення, з мовознавства для навчання іноземних студентів-філологів з використанням проблемних завдань. Ці праці становлять своєрідний вступ до загального мовознавства, написаний у живій та цікавій формі. Переважно вони побудовані як пряма розмова з читачем про найважливіші явища життя мови та її таємниці, показують, що вивчення мови – захоплююча наука, повна несподіваних знахідок і відкриттів.

Під час читання науково-популярних текстів спочатку студентам слід запропонувати серію вправ, що посприяють удосконаленню техніки читання, розширенню їхнього лексичного словника й розвитку мовної здогадки, розумінню тих засобів, що зв'язують текст, і формують навички прогнозування змісту тексту. Студенти виконують вправи, завдання яких орієнтують на виділення смислових частин, встановлення смислового зв'язку між одиничними фактами тексту.

Після прочитання тексту студенти мають виконати вправи, що контролюють розуміння основного змісту й функцій тексту, комунікативного наміру автора, формують уміння висловлювати окремі судження з приводу прочитаного.

Під час читання науково-популярних текстів важливо працювати із заголовком, що може бути ключем до розуміння тексту. Наприклад, можна запропонувати такі завдання: здогадайтеся за заголовком, про що йдеться; знайдіть знайомі слова й вислови в заголовку; оберіть з тексту речення, що розтлумачають заголовок.

Науково-популярним текстам властива така особливість, як чіткий поділ на абзаци. Можна запропонувати такі завдання: у кожному абзаци підкресліть ключове слово чи речення; прочитайте вголос речення, що деталізують основну думку абзаци; прочитайте перші речення абзацив і скажіть, який зміст може передувати цьому висновку; прочитайте перші речення абзацив і назвіть питання, що розглядатимуться в тексті; прочитайте останній абзаци тексту і скажіть, який зміст може передувати цьому висновку; прочитайте текст, підберіть назву, складіть план на основі абзацив.

Велике значення під час читання науково-популярних текстів має робота з лексиною та лексичними вправами. Для того, аби досягти правильного розуміння значення слова, слід провести додаткову роботу з ним до перекладу. Слід навчити студентів працювати зі словом, що має кілька значень; навчити розуміти значення слова, користуючись антонімами, синонімами, словотвірними елементами; навчити описово пояснювати значення слова.

Таким чином, робота з науково-популярними текстами сприяє поглибленню знань із професійної мови, збагачує загальний і спеціальний лексичний словники, підвищує культурний рівень і наукову ерудицію студентів. Науково-популярні тексти дозволяють викладачеві організувати дискусію, студентам – породжувати непередбачені монологічні висловлювання, самостійно реалізовувати раніше придбані знання, навички та вміння на більш високому інтелектуальному рівні, підвищують мотивацію вивчення студентами російської мови в навчально-професійній сфері спілкування, розширюють кругозір студентів, створюють основу для висловлювання студентами власної думки. Вдало обраний науково-популярний текст викликає зацікавлення у проблемах майбутнього фаху, що сприяє розвитку не тільки комунікативно-мовної, але й соціальної компетенції.

Перспективи подальших досліджень: маємо на меті продовжити відбір з науково-популярної літератури для майбутніх філологів найцікавіших, найдоступніших, найкорисніших науково-популярних текстів, апробувати їх на заняттях з наукового стилю мовлення та укласти навчальний посібник науково-популярних текстів для іноземних студентів-філологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вартаньян Э.А. Путешествие в слово: книга для учащихся ст. классов / Э.А. Вартаньян. – М. : Просвещение, 1982. – 223 с.
2. Железковская Г.И. Педагогика в понятиях и определениях / Г.И. Железковская [и др.]. – Саратов : Изд-во Саратов. гос. ун-та им. Н.Г. Чернышевского, 1991. – 56 с.
3. Крысин Л.П. Жизнь слова: книга для учащихся ст. классов / Л.П. Крысин. – М. : Просвещение, 1980. – 176 с.
4. Кутузова Г.И. Междисциплинарные связи в обучении иностранных студентов / Г.И. Кутузова. – СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2008. – 378 с.

5. Леонтьев А.А. Путешествие по карте языков мира: книга для внеклас. чтения учащихся 5 – 7 кл. сред. шк. / А.А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1990. – 143 с.
6. Успенский Л.В. По дорогам и тропам языка / Л.В. Успенский. – М. : Дет. лит., 1980. – 271 с.
7. Успенский Л.В. Слово о словах. Ты и твоё имя / Л.В. Успенский. – Л. : Лениздат, 1962. – 635 с.
8. Флорин С. Муки переводческие: практика перевода / С. Флорин. – М. : Высш. шк., 1983. – 184 с.
9. Фолсом Ф. Книга о языке / Ф. Фолсом. – М. : Прогресс, 1977. – 160 с.

В В
В

В В

В

В

В